

Зарубіжне кіно на великому екрані у 2019 році

Анастасія Канівець

Хоча кінорік вже минув, усе ж хочеться озирнутися назад і підсумувати, що кінематограф як «дзеркало світу» показав українському глядачеві. Географія зарубіжного кіно чимала – традиційний лідер США, а також Італія, Франція, Великобританія, Швейцарія, Бельгія, Норвегія... Утім, певні тенденції все ж можна помітити.

Увагу глядачів і далі притягають історії великих людей, причому найрізноманітнішого характеру й на всі смаки, тож вони мали змогу побачити низку біографічних стрічок – ігрових і документальних, правдивих і фантазійних, на матеріалі історії й сучасності, з різним ступенем відвертості, публіцистичності, проблемності й актуальності. Ці персоналії варті того, щоби їх назвати, адже вони формують свого роду пантеон героїв та антигероїв епохи – не лише своєї, а й нашої. На екрані пройшли політики – Сільвіо Берлусконі («Сільвіо та інші» Паоло Соррентіно) та Дік Чейні («Влада» Адама МакКея), королеви – Марія Стюарт («Марія – королева Шотландії» Джозі Рурк) і Анна Стюарт («Фаворитка» Йоргоса Лангімоса), художники – Ван Гог («Ван Гог. На порозі вічності» Джуліана Шнабеля) і Фріда Кало (документальний «Фріда. Viva La Vida» Джіованні Троїло), знамениті авантюристи («Казанова. Останнє кохання» Бенуа Жако, «Відок: Імператор Парижа» Жана-Франсуа Ріше) і навіть модельєр («Геніальний кутюр'є» Олів'є Мейру про Іва Сен-Лорана). Ще більше уваги приділено письменникам: тут і Едмон Ростан («Сірано» Алексіса Міхаліка), і Ромен Гарі («Обіцянка на світанку» Еріка Барб'є), і Толкін («Толкін» Доме Карукоски); та співакам: окрім присвячених поп-зіркам документально-ігрового «Мадонна: Народження легенди» Гая Г'юдо та ігрового «Рокетмена» Декстера Флетчера про Елтона Джона, вийшов і документальний «Паваротті» Рона Говарда. Популярними виявилися і легендарні спортсмени: «Білий лебідь» Анне Севітські розповідає про фігуристку (а заодно акторку) Соню Хені, «Містер Олімпія» Джорджа Галло – про культуристів Джо та Бена Вайдерів, а документальний «Дієго Марадона» Азіфа Кападіа – про футболіста. Цікаво, що єдина належна до світу кіно (якщо не рахувати згадану Соню Хені) постать стала антигероєм: скандальну історію Гарві Вайнштейна, що використовував свій вплив продюсера для харасменту і гвалтувань, розповідає документальний «Вайнштейн» Урсули Макфарлейн. Шеренгу антигероїв (з легким ореолом романтичності?) наповнюють серійні вбивці, яким присвячено три фільми: аргентинсько-іспанський «Янгол» Луїса Ортеги про аргентинського маніяка Карлоса Робледо Пуча, британський «Звір» Майкла Пірса, (щоправда, туг убивця вигаданий), нарешті, основою для американського «Звабливого, поганого,

Леонардо ді Капріо, Бред Піт в «Одного разу... в Голлівуді». Режисер Квентін Тарантіно, США, 2019.

злого» Джо Берлінгера стала справа Теда Банді. Сталося так, що ці історії по-різному опрацьовують ту саму тему: привабливий чоловік, «фантомний принц», за визначенням дівчини Банді, стає втіленням смерті.

Кіно на історичну тему та на основі реальних подій традиційно посідає одне з чільних місць у прокаті. Як водиться, розповідаючи чи то про ХХ століття, чи то про Середньовіччя, фільм так чи інакше покликається на проблеми нашого часу. Наприклад, французьке «Життя на повторі» Ерве Міррана, про колишнього очільника «Peugeot» Крістіана Стьєффа, що майже вганяє себе в могилу роботою, і лише тоді задумується про життя поза нею: тут легко впізнає себе наш сучасник, звиклий до наднапруженого життєвого ритму (окрім того, такі сюжети виконують і компенсаторну функцію: мовляв, сильним світу сього живеться не легше, і вони за свій добробут платять часом, здоров'ям та нерідко стосунками з близькими). Знайшлося місце і для теми терактів («Готель Мумбаї» Ентоні Мараса, США, Австралія) і взяття заручників («Стокгольмський синдром» Роберта Будро, Канада, США). Навіть стара поважна Велика французька революція виглядає особливо близькою в світлі революцій та розмаїтих соціальних потрясінь десятиліття («Один король – одна Франція» П'єра Шоллера, Франція, Бельгія). А подекуди кінострічка несподівано окликала нашого глядача поза авторськими інтенціями. Так, альтернатива, що стоїть перед Англією XVIII століття у «Фаворитці» – непопулярна війна чи успіхом укладений мир, що практично зводить нанівець одержану перевагу і лишає загрозу майбутнього зіткнення з Францією – виглядає до болю знайомою... Вже геть відверто про вічну актуальність історії самою своєю формою говорить «Транзит» Крістіана Петцольда (Німеччина, Франція), екранізація роману Анни Зетерс: тут події Другої світової подано в «декораціях» сучасного світу, тож поневіряння втікачів від нацизму стає прозорою метафорою проблеми біженців нашого часу.

Лідирує, втім, ліберальний дискурс (який, якщо розглядати фільми як систему, починає набувати досить-таки агресивного вигляду). Низка фільмів присвячена великим жінкам у великій історії, в тій чи іншій мірі заторкуючи «жіноче питання»: вже згадані «Марія – королева Шотландії», «Фаворитка» і «Білий лебідь», а також британський «Код “Червоний”» Тревора Нанна про агентку радянської розвідки у Великобританії (за мотивами реальної історії Меліти Норвуд), «Віта і Вірджинія» Чанії Баттон (Ірландія, Великобританія) про письменницю Вірджинію Вульф і Віту Секвілл-Вест... Можна згадати і «Офелію» Клер МакКарті (Великобританія, США), що створює фантазійну картину середньовічної Англії. Також вельми представницькі «Аеронавти» Тома Гарпера (Великобританія, США), де історію польоту британців Джеймса Глейшера і Генрі Коксвелла на повітряній кулі з науковою метою у 1862 році дещо переінакшили: Генрі Коксвелла замінили вигаданою героїнею Амелією Рен (яка мала своїх прототипів – Софі Бланшар і Маргарет Грем).

У таких фільмах основна інтрига розгортається навколо стосунків жінок (частіше двох, але можна і трьох, як у «Фаворитці») – тонкого плетива з любові, ненависті, зради, підступів та інших шляхетних, а частіше не дуже, почуттів і якостей, традиційно приписуваних жіноцтву. Чоловіки тут на других ролях, частіше негативних; обов'язковим елементом є згадка про тяжку жіночу долю, що в силу сюжету лишається суто декларативною. Словом, такі форсовано феміністичні сюжети не так забезпечують баланс чоловічого і жіночого в кіно, як замикають останнє в окремий кінематографічний напрям.

Дещо особіне, але важливе місце у «жіночій» темі традиційно посідає постать матері – більшою чи меншою мірою владна, подекуди репресивна, але зрештою необхідна для формування героя. Особливо важлива вона в стрічках про митців, від вигаданих історій «Біль та слава» Педро Альмодовара (Іспанія, Франція) і «Смерть та життя Джона Ф. Донована» Ксав'є Долана (Канада, Великобританія) до біографічних «Віти і Вірджинії» та «Обіцянки на світланку» Еріка Барб'є (Франція, Бельгія). Роль матері тут різна – теплий спогад у «Болю й славі», друг (подекуди нерозумію-

Кадр із фільму «Транзит». Режисер Крістіан Петцольд. Німеччина, Франція, 2019.

Джеймс Нортон у фільмі «Ціна правди». Режисерка Агнешка Голланд. Польща, Великобританія, Україна, 2019.

чий і незрозумілий) у «Смерті та житті», супротивник у «Віті й Вірджинії» (хоча й тут мимохідь згадано, що безтурботне життя популярної письменниці й дружини дипломата Віти чималою мірою забезпечує саме її нетерпима, консервативна мати), базис і опора, хай подекуди гротескова, а в чомусь і деструктивна, в «Обіцянці» (знятий за автобіографічним романом Ромена Гарі).

Дещо поменшало у фільмах проблемам расизму і загалом ксенофобії. Один із найтитолованіших фільмів року, оscarоносна «Зелена книга» Пітера Фарреллі, розповідає про те, як у 1960-ті вишуканий, високообдарований чорношкірий піаніст Дон Ширлі в супроводі малоосвіченого, грубуватого білого водія Тоні Валлелонгі (характерна зміна звичних соціальних ролей!) рушає в концертний тур, відвідуючи відомі тоді расовою нетерпимістю південні штати. Менш резонансний «Анджело» Маркуса Шляйнцера (Австрія, Люксембург) веде углиб історії, демонструючи, як успішний кар'єри чорношкірого юнака в Європі XVIII століття стає на заваді порушення головного табу – стосунків із білою жінкою. Більше сюжетів, пов'язаних з расовою нерівністю, немає, натомість триває досить сумнівна з точки зору історичного реалізму практика боротися з «расовим дисбалансом» в кадрі, наповнюючи його друго- й третьоплановими персонажами всіх відтінків кольору шкіри – незалежно від часу і місця дії (у «Марії – королеви Шотландії» придворні з усіх куточків планети в англійської і шотландської королев). Також показово, що цього року немає жодного фільму на матеріалі сучасності, присвяченому дійсно актуальній проблемі непростих міжрасових стосунків (не лише расизму, і зокрема не лише білому расизму).

Не втрачає популярності тема Другої світової війни, досить розлога, щоб охопити і експериментальний «Транзит», і фільм для родинного перегляду «Зоопарк» Коліна МакВора (Ірландія, Велика Британія) – вільний переказ реальної історії про порятунок слона у белфастському зоопарку, і масштабну видовищну воєнну драму – «Мідвей» Роланда Еммеріха (Китай, США).

Загалом же, фільмів на історичному матеріалі та на основі реальних подій – близько половини того, що вийшло на українські екрани, – свідчить, що вони в колі улюблених у сценаристів. І річ тут не лише в бажанні використати цікавий сюжет чи в кризі ідей, на яку вже давно скаржаться в кінематографічному світі.

З іншого боку, джерелом натхнення (і прибутків) продовжують лишатися й старі історії, що вже стали класикою. Так, шанувальники казки про Мері Поппінс побачили продовження пригод улюблених героїв у мюзиклі Роба Маршалла «Мері Поппінс повертається» (США). Триває перенесення в ігрове кіно знаменитих диснейвських анімаційних історій. Цього року вийшли аж три такі кінострічки – «Дамбо» Тіма Бертона (США, Великобританія, Австралія, Канада), «Аладдін» Гая Річі та «Король Лев» Джона Фавро (обидва зі США). У кожній автори намагалися «осучаснити», «наблизити» історію до глядача, дещо змінивши її, по-новому розставивши акценти і посиливши видовищність за допомогою комп'ютерної графіки. Втім, культового статусу джерела жодна з переробок не досягла. Натомість цього року завершилися одразу кілька кіноопер, кожна з яких лишила помітний слід у масовому кіно: «Крід II: Спадок Роккі Бальбоа» Стівена Кейшла, «Месники: Завершення» Ентоні і Джо Руссо, «Рембо: Остання кров» Адріана Грюнберга і «Зоряні Війни: Скайвокер. Сходження» Джей Джей Абрамса (усі – США). Вже можна говорити про відгалуження знакових кіноісторій, що чекатимуть на глядача – шанувальника «Зоряних воєн».

Не відривається кіно і від сучасності, рефлексуючи над її болями і проблемами: родинними і сусідськими негараздами («Усі знають» Асара Фархаді, Іспанія, Франція, Італія), підлітковою злочинністю («Піраньї Неаполя» Клаудіо Джованнезі, Італія), політикою та політиками («Сільвіо та інші» Паоло Соррентіно, Італія, Франція, та «Влада» Адама МакКея, США), соціальною нерівністю, де багаті й бідні творять дивний симбіоз («Паразити» Пон Чжун Хо, Південна Корея) тощо. Не втрачає актуальності тема «маленької людини», що, доведена до відчаю, стає страшною. Тут перегукуються між собою два різних за основою фільми. «Догмен» Маттео Гарроне (Італія, Франція), заснований на реальних подіях, розповідає, як скромний і забитий собачий перукар, вимушений друг і посібник злочинця, доходить до вбивства. «Джокер» Тодда Філіпса (США), сенсація року, володар «Золотого лева» Венеційського кінофестивалу, начо продемонстрував, що і суперменське кіно може ставати основою для серйозних соціально-психологічних драм. Говорячи про «великі теми» в кіно, важко не згадати про особливо близьку нам – кіно про кіно, саморефлексію цього мистецтва. В наш прокат вийшли аж чотири зарубіжні фільми на цю тему. «Біль та слава» Педро Альмодовара – іспанська варіація «Восьми з половиною», фільм про творчу кризу режисера, що в ній переплелися хвороба, особиста невлаштованість і творчі проблеми. Та, зрештою, творчість перемагає, і у фіналі режисер таки береться за фільм, заснований на власних спогадах. «Смерть та життя Джона Ф. Донована» Ксав'є Дола на досліджує світ «зірок», володарів – а радше рабів – глядацьких дум. Історія молодого актора, що через страх втратити популярність приховує свою гомосексуальність, та його друга в листуванні – хлопчика, що переживає не завжди дитячі проблеми – зрештою є протестом проти суспільного пресингу, словом на захист власного «я» публічної особи.

Несподівано зримувалися між собою два інші фільми. «Од-

ного разу в... Голлівуді» Квентіна Тарантіно (Великобританія, США, Китай) присвячений «фабриці зірок» у 1969 році, фокусує на дружбі актора і його каскадера й помічника; «Зеровіль» Джеймса Франко охоплює період з 1969-го до початку восьмидесятих і розповідає про «невидимого героя» кіно – диакуватого, а проте геніального монтажера. Попри різне наповнення і стиль, обидві стрічки об'єднують пристрасна любов до кіно і бажання передати трохи шалений дух шістдесятих-сімдесятих і, нарешті, віра в магію плівки. В «Зеровіллі» безталанна кохана героя по смерті являється йому образом в окремих кадриках у стрічках різних часів і народів; у фіналі її дочка бачить обох закоханих у вічному танці на кадрику з «Місяця під сонцем» 1951 року (згадки про цей фільм, екранізацію «Американської трагедії» Драйзера, є лейтмотивом «Зеровілля»). Тарантіно підійшов до справи радикальніше. В обох кінострічках 1969 рік маркується однаково – жорстоким вбивством вагітної Шарон Тейт і її гостей бандою Менсона. Проте в «Одного разу...» події розгортаються інакше: замість будинку Тейт убивці приходять до головних героїв, і ті в порядку самооборони чинять над ними жорстоку розправу. Так правда мистецтва перемогла правду життя...

Тим часом, правда в кіно – йдеться про правду як тему та імператив – лишається однією з ключових тем, тож саме нею хочеться завершити огляд (на жаль, неповний і суб'єктивний). Тою чи іншою мірою вона присутня чи не у всіх фільмах, проте виділимо ті, в яких йдеться про її пошуки... та ціну. Правду цю шукають у різних сферах, від науки до політики, і не завжди пошуки ці виявляються вдачними. Мовознавець Джеймс Мюррей працює над словником англійської мови, прагнучи «вхопити», дослідити кожне слово впродовж усієї його історії... щоб зрозуміти, що мова – живе, мінливе утворення, тож повний, «остаточний» словник ніколи не буде створений; («Геній і безумець» Фарада Сафінія, Ірландія). Британська держслужбовиця видає пресі секретну інформацію, пов'язану з тиском США на делегатів ООН у справі іракської війни, і тим ставить під удар свою свободу («Державні таємниці» Гевіна Гуда, Великобританія, США). Колишні жертви священника-недофіла об'єднуються, щоб викрити його і не допустити нових злочинів – хоча це є травматичним для самих постраждалих («З божої волі» Франсуа Озона, Франція, Бельгія). Одразу два фільми присвячені реальним журналістам, які заплатили за свою роботу власним життям. «Приватна війна» Метью Гайнемана (Великобританія, США) – про життя іноземної кореспондентки Мері Колвін, що висвітлювала події в «гарячих точках» світу і загинула в Сирії у 2012 році. Інша історія особливо важлива для нас: «Ціна правди» Агнешки Голланд (Польща, Великобританія, Україна) розповідає про те, як журналіст Гарет Джонс вирушає до СРСР, дізнається там про страшний голод і вперше відкрито, під власним іменем розказує про нього світові. «Ціна правди» обіцяє стати найбільш помітною на сьогодні кінострічкою про Голодомор і, сподіваємося, виконає свою місію донесення правди про нього і про Гарета Джонса світовому глядачеві.